

MASARYKOVA UNIVERZITA	
Čj./E.č.:	MU/20130/2011/Pc/F
Datum/čas	14 -03- 2011 /
Počet listů dokumentu:	4
Počet příl. a listů/sv.: /
Počet a druh nelist. příloh: /

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita

Fakulta

Pedagogická fakulta MU

Habilitační obor

Pedagogika

Uchazeč

PhDr. Mgr. Tomáš ČECH, Ph.D.

Pracoviště

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Habilitační práce

Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol

Oponent

prof. PhDr. Blahoslav KRAUS, CSc.

Pracoviště

Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové

Téma práce:

Hned úvodem je třeba zdůraznit, že autor se zabývá tématem aktuálním a hlavně u nás dosud málo sledovaným. Lze s ním souhlasit v tom, že problém mobbingu je v českých podmínkách poměrně nový a málo známý. Tím spíše v oblasti školství. Autor téma uchopil komplexně a to jak v rovině teoretické, tak empirické. Mapuje nejen stav, výskyt daného jevu na našich základních školách, ale zabývá se příčinami i důsledky, možnostmi řešení a své úvahy dovozuje až do roviny právní v souvislosti s prevencí a obranou proti mobbingu.

Koncepce a obsah práce:

Autor svoji práci člení do pěti základních kapitol, z nichž první dvě lze pokládat za teoretická východiska, pátá kapitola je pak přehledovou studií, jak je daný problém řešen ve vybraných zemích a jakou má v našich podmínkách právní oporu. Třetí stejně jako čtvrtá kapitola mají povahu empirickou. Struktura má logickou posloupnost od obecných teoretických poznatků o násilí a mobbingu k aplikovaným týkajícím se mobbingu v prostředí základních škol. Detailní členění působí místy až příliš atomizovaně, některé podkapitoly mají jen několik řádků (např. 1.1.3).

V první kapitole s názvem Násilí na pracovišti autor pojednává nejprve obecně o násilí a agresi, přičemž upozorňuje na nejednotnost terminologie. Jednoznačnější se jeví problematika viktimizace, jíž se zabývá v následující části. Kapitulu uzavírá terminologickým vymezením násilí na pracovišti a popisem jeho aktérů s aplikací na školní prostředí.

Za velmi zdařilou pokládám kapitulu druhou, ve které habilitant velmi důkladně analyzuje fenomén mobbingu včetně jeho forem, fází, etiologie i důsledků. Činí tak s oporou nejen o prameny domácí, ale také o řadu pramenů zahraničních. Nejprve zmiňuje, v jakém významu je kde pojem mobbing, resp. bullying používán a to v anglofonních zemích, dále ve Francii, Španělsku i Rusku. Postrádám informaci o situaci ve Skandinávii. O té pak speciálně pojednává v následující podkapitole přinášející přehled různých výzkumů mobbingu ve světě. Dochází k závěru, že ve srovnání se zahraničím (nejen Evropou, ale zmíněna je i Austrálie) včetně Slovenska zaostáváme.

Třetí kapitulu lze z hlediska tématu pokládat za jádro celé práce. Je věnována poměrně rozsáhlému výzkumu, jehož cílem bylo zmapovat výskyt mobbingu (bossingu) v českých základních školách. Výzkum měl tři fáze (nejprve deskripce daného problému, následně hledání kauzálních vztahů a nakonec analýza zkušeností a dalších souvislostí), z nichž první

dvě měly charakter kvantitativní (jako výzkumná technika byl použit nestandardizovaný polostrukturovaný dotazník, důkladně připravovaný a ověřovaný) a v poslední fázi se jednalo o výzkum kvalitativní povahy. Habilitant uvádí, že výzkum probíhal několik let, není však zřejmý konkrétní časový harmonogram. Za pozornost stojí postup při vytváření výběrového souboru, kdy se autor snažil o to, aby vzorek byl skutečně reprezentativní, což se mu myslím podařilo. Výběrový soubor činil v konečné podobě 1103 respondentů a pokrývá území celé naší republiky. K tomu je možné dodat, že ono pokrytí z hlediska jednotlivých krajů je poměrně diferencované (rozdíly činí téměř 14%) a zasloužilo by určité vysvětlení.

Autor v rámci výzkumu dospěl k řadě velmi zajímavých a významných výsledků, které jsou diskutovány v závěru této kapitoly. Ze čtrnácti hypotéz se především potvrdila hypotéza nedostatečného povědomí o daném jevu. Více jak čtvrtina dotazovaných neví, o jaký jev se vlastně jedná a nedokáže jej definovat. Nic na tom neměnila ani skutečnost, zda vykonávají odborné funkce (metodik prevence, výchovný poradce). Ještě důležitější je zjištění, že 17,2 % učitelů se ve své praxi setkalo se znaky mobbingu a 23 % s bossingem. Nepotvrdila se souvislost s velikostí obce ani s velikostí školy. Zajímavá jsou i zjištění týkající se jednotlivých forem násilí, mechanismů řešení, stejně jako posuzování vztahů ve škole a hodnocení školního klimatu.

Učitel jako oběť mobbingu je název následující čtvrté kapitoly. Obsahem je popis kvalitativního šetření, jehož cílem bylo analyzovat zkušenosti pedagogů na ZŠ s mobbingem a bossingem. Ze dvou desítek učitelů, kteří byli ochotni se na daném šetření podílet se rozhovory uskutečnily se 13 informanty (vzorek pokrývá 6 krajů). Na základě velmi důkladně a seriózně provedené analýzy, týkající se příčin šikany na pracovišti, reakce okolí, strategie řešení, následků vypracoval habilitant velmi podrobný paradigmatický model mobbingu a bossingu v základních školách. Z něho např. vyplynulo, že šikana probíhá nejčastěji jedenácti způsoby, příčiny jsou nejčastěji spojovány s osobností agresora, dále jsou to vzájemné antipatie, odlišnosti oběti od ostatních. Pozoruhodné jsou pak důsledky jak psychického, tak sociálního rázu (většinou situace končí odchodem oběti ze školy).

Kapitola pátá nese název Obrana a prevence mobbingu. V ní se autor věnuje přehledu řešení dané problematiky v mezinárodním kontextu. Charakterizuje situaci v zemích, kde je propracovaný systém antimobbingových zákonů a opatření jako je tomu ve Skandinávii, v Itálii i ve Francii. Ve srovnání s tím popisuje situaci na Slovensku a hlavně u nás, kde se jedná o stále tabuizované téma s nízkým povědomím veřejnosti. Na druhou stranu se snaží hledat možnosti řešení dané problematiky i v rámci našeho právního řádu a to především s oporou o antidiskriminační zákon, který je ovšem v platnosti teprve několik měsíců, ale také na základě Listiny základních práv a svobod. Jisté možnosti řešení nabízí i Zákoník práce.

V souvislosti s prevencí mobbingu habilitant zdůrazňuje jako první krok nezbytnost dostat do obecného povědomí dostatek informací o mobbingu, pořádat školení. V závěru specifikuje potřebné kroky na úrovni státní i na úrovni jednotlivých škol.

Formální stránka práce

Práce má celkový rozsah 320 stran textu. Po formální stránce práce splňuje nároky kladené na odborné práce. Pozitivně lze hodnotit rozsah využívaných pramenů (celkově seznam obsahuje více jak 200 pramenů) a zvláště je třeba ocenit, že ve značné míře se jedná o literaturu zahraniční (převážně angloamerickou, ale také německou, francouzskou, ruskou, slovenskou). Práce s prameny, citace odpovídají normě. Text je doplněn značným množstvím tabulek a grafů, které názorně dokreslují výsledky výzkumů. Práce zahrnuje také 4 přílohy (dotazník, další doplňující tabulky a grafy a přepisy všech uskutečněných rozhovorů).

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

1. V podkapitole 1.1.3 je uvedeno poněkud diskutabilní členění důsledků násilí. Např. zmíněné emocionální je logicky současně nehmotné a naopak. Dalo by se v této spojitosti uvažovat i o důsledcích sociální povahy ?
2. Autor popisuje krátce, s odvoláním na jeden pramen, příčiny agrese (s.18,19). Existují teorie vysvětlující podstatu tohoto jednání a bylo by užitečné je ve stručnosti doplnit.
3. Autor ve třetí hypotéze předpokládá, že délka praxe má vliv na míru povědomí o mobbingu (bossingu). Není zřejmé na základě čeho autor hypotézu formuloval a i když se hypotéza potvrdila, postrádám interpretaci, proč s přibývajícím věkem povědomí roste. Nedala by se větší informovanost předpokládat spíše u mladší generace ?
4. Veškerá navrhovaná opatření týkající se prevence mobbingu (bossingu) na úrovni školy souvisí s uvedenými čtyřmi aspekty (kvalitní výběr ředitele, zaměstnanců, žádoucí utváření pracovního kolektivu a celkového klimatu školy). Jaká je naděje na realizaci navrhovaných opatření za současné situace v našem školství ?

Závěr

Habilitační práce Tomáše Čecha „Mobbing jako negativní fenomén v prostředí základních škol“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Hradci Králové, dne 10. března 2011

.....